

csúcsíveiktől. A dombon álló templom valaha körfallal bírt, a templom, mint képzelhetni, igen jól keletelt.

B) *Világi épületek.*

Budavárban 75 oly házat sikerült fölfedeznem, melyek a XIV. meg a XV. század jellegével bélyegezvék és pedig: vagy a kapun, vagy a kapualjban, vagy az udvaron; ódon utczaik ablakot csak két házon találtam, — a házak belsejét nem igen nyílt még alkalmam rendszeresen kutathatni; — öt házban leltem csúcsíves, de donga boltozatot, ily hegyes boltozatú szoba két háznak első emeletén is mutatkozik. Fölötte érdekes az országház-utczában a Sztojaszkovics-féle házban egy földszinti szoba (a kapualj déli oldalán), mely valamely kápolnához hasonlítván, két járomra van (egy gazdagon tagozott heveder által) osztva, a jármakat négy-négy borda (körte-alakú átmetszettel) ékesíti egy-egy csínos zárkó.

Budavárban az említett 75 ház egész homlokzatán viselné csúcsíves párkányzat, kapuzat és ablakzattal a középkor jellegét, épen úgy mint a például maiglan jó karban álló bambergi, nürnbergi, kanstatti, trieri, égeri és egri,* kölni, szászvárosi, brassai, kassai, kolozsvári stb. ódon házak, ha az 1721-diki nagy tűzvész után, mely a vár valamennyi házát megrongálta, bekövetkezett renaissanc-féle kitatarozások ki nem vezektetik az épületeket tisztos és ékes ódon külemükből. Bárcsak egy *békés antireformáció* virradna a szerencsétlenül elczopfosított házak homlokzataira, hogy régi ékes szűz fényükben diszelegnének csúcsíves ablakaikkal, mérműveikkel, fiálos erkélyekkel, bonyolódott tagozatú kapuikkal stb.** mint hihetlen számmal a velenceiek, és jeles számmal az említett nürnbergiek, landshutiak, trieriek stb.

II. ÁSATÁSRA AJÁNLKOZÓ HELYEK.

Ásatásra (nevezetesen ősemberi, római, román és csúcsíveskori tárgyak kiaknázása céljából) a következő helyek ajánlkoznak, és pedig:

A) TÖRTÉNELEM ELŐTTI TÁRGYAK ÉRDEKÉBEN:

1. *Tinnye* (a békási dülön).
2. *Perbál* (a malomtól keletnek). Útbaigazítónak ajánlkozik a már említett igen előzékeny és lelkes gyűjtő, a Tinnyén lakozó Vásárhelyi Géza birtokos úr.

B) RÓMAI TÁRGYAK ÜGYÉBEN, AZ ILLETŐ HELYSÉGEK NEVEI:

1. *Kalász*: a Bezda-hegyen.
2. *Pomáz*: a Gliszsa-dombon.
3. *Tahi*: Málnay tr. (jeles borászunk) udvarán.
4. Tahi éjszaki határán és pedig:

a) az ú. n. Pogonháton egy (mint már említém) Maróthy János, tótfalusi gazdának telkén a hegy menedékes oldalán, hol római alapfalak, sok fedélcserép és a hegyen levő forrás vizéhez vezető ólomcsövezet találatott, melynek csupán egy méter hosszúságú részletét ásta ki a közömbös gazda.

b) a nép által «várad»-nak nevezett valóságos római «castrum stativum», gyalog egynegyed óra az ú. n. *Torma*-kerttől éjszak felé, melynek köveiből (mint említém) csupán a délkeleti szegleten hagytak meg a Tahi nevű pusztát újból serényen benépesítő tótfalusi zselléremberek.

5) egy a Tahi és Leányfalu nevű puszták közt emelkedő jelentékeny domb, mely az országot és a Duna között fekszik, s melyet a nép még nem kutatott, míg a leányfalusi pusztán sok érdekes föliratos követ talált, de mindent összerombolt, mert pénzt sejtett a betűk alatt.

* Az egri várban fenálló laktanya mutat egy a vajdahunyadi vár építkezéséhez hasonló, tehát 1540 körül támadhatott díszes pillérsarnokot.

** Ha a 75 ódon háznak birtokosai (hazafui lelkesedésből és az ősök iránti kegyeletből) csupán 300 frtot tőkésítettének meg végrendeletükben (vagy akár még éltükben), hogy 100 év múlva az addig 40.000 forintra növekedett pénzzel ódon modorban restauráltatnának meg házaik a város díszére és a haza dicsőségére, egy e czélra készítendő ú. n. aranykönyvben örökíthetnék meg nevüket. Miután itt közvetlen a városra, közvetve pedig az egész országra háramlanék a dicsőség; nem kellene az illető házbirtokosoknak azon törődni, hogy kicsoda birandja 100 év múlva az illető házat, vajjon a takarékos dedunokák-e vagy más emberséges ember!?

6. *Sziget-Tótfalu*: különösen az ú. n. péteri dülön (Sziget-Tótfalu szemben áll nyugotnak Tahival, keletnek Váczzal).

7. *Pilis-Szántó*: a «Dörfl» nevű dülön.

8. *Pilis-Szt.-Kereszten*: az egykori monostor helyén hol, mint a sipszári templom táján galagonya-, mogyoró-, csipke- és kőkenybokrok bujálkodnak.

9. *Perbál*: a malomtól kelet felé (fölvilágosítást Tinnyén kérhetni említett Vásárhelyi Géza úrtól).

Ismét *Perbál*: a temetőtől nyugatnak.

Megint *Perbál*: a Báréten vagy Bánréten. *Perbál* egy hasonló nevű jámbor szerzetestől kapta nevét, ki itt egy remetelakba húzódván meg, oktatta a hozzája zarándokolt népet, — még mai nap is élő monda szerint mise alatt szt. István király *szolgált* nékie a hánszor Esztergamból Fehérvárra lovagolván, *Perbál* remetelakát s illetőleg kápolnáját érinté.

10. *Tök*: a pinczék közelében, az ú. n. *Libamezőn*.

11. *Solmár*: a «Steinriegel» (Steinhügel) nevű dülön.

C) ROMÁN TÁRGYAK ÜGYÉBEN, A HELYEK NEVEI:

1. *Kaldsz*: az erdőben, a helyet tüzetesen a buzgó gyűjtő *Takács N.* úr szíveskedik megmutatni.

2. *Hidegkút*: a puszta-templom körül.

3. *Sziget-Monostor* (vulgo: Monostor): az egykori zárda alapfalai között és körül.

4. *Pilis-Szt.-László*: az egykori zárda alapfalai között és körül.

5. *Pilis-Szt.-Kereszt*: az egykori zárda alapfalai között és körül.

6. *Zsámbék*: a templom környékén és a monostor pinczéjében.

D) GÓTH VAGY CSÚCSÍVES KORSZAKI TÁRGYAKRA NÉZVE:

1. *Budavár*: a díszpiacson, hol a vörös márványkút helyén valaha a szt. Magdolna című magyar plébániatemplom állott, s melynek környezetében egykori sírokra, s azokban részint góth, részint románkori ékszerekre (keresztekre, boglárókra, gombokra, fegyverekre) bukkanhatnánk.

2. *A budai várhegy nyugati oldalának* azon része, mely az 1849-ben tört résnek alján van, s hol 1860-ban több budai tanuló s köztük fiam is kardokra, rézből öntött ágyugolyókra, sarkantyukra stb. akadtak, de csakhamar eltiltattak a rendőség által, midőn az oktalán ásókra nagy földtömeg omlott s egyiknek lábát is ketté törte.

3. a budavári plébánia-templom előtti téren, hol egy *kifestett* hajlék rejlik a föld színe alatt.

4. *Budavárban*: több pinczében lehetne elrejtett ódon tárgyakat találni, főleg azokban, melyek szokatlan mélyen 100—500 és még több ölnyire terjednek el a várdomb gyomrában, ilyen házak:

a) a díszpiacson a Jankovics-féle ház (szemben az udvari gyógyszer-tárral), melynek pinczéjéből egy alagút a Szentháromság szobráig vezet, melyet 1826 körül falaztak a «fortificatio» meghagyására be.

b) egy alagút, mely a szt. György-tér déli végén 1830-ban beomlott, melyben „haszonvéthetlen rozsdás vértéké” letek, s mely nyílást csakhamar betemettek;

c) a budai kapitánysági hivattal, a hajdani Margarics-féle házzal (melyben ma dohánytőzsde van) szemben, létezik egy némileg hátrahúzódt ház, melynek pinczéjéből egy alagút a kapuczinusok zárdája felé vezet;

d) a városház-utczában egy háznak

e) és az országház-utczában egy háznak pinczéje annyira terjed, hogy azok végét a háztulajdonosok még nem ismerik;

f) a díszpiacson és

g) az úri utczában levő házak pinczéi azért igen nevezetesek, mert tő létezik bennük;

h) a bécsi kaputól nyugatnak elterjedő bástyafal alatt 150 lépésre a kaputól a hatvanas években bizonyos alagút omlott be, mely kimondhatlan messze terjedt lejtőleg Újlak és C-Buda felé, de a kutatást eltiltotta a «fortificatio» és a beomlott nyílást is csakhamar betemette.

4. *Solymár*; nevezetes a „*Teufels-Höhle*“ nevű alagútszerű barlang, mely állítólag a pilisi hegy barlangjával közlekedik, ebben özvénvízelőtti állatok csontjai és tatár meg törökkori tárgyak lappanghatnak; a kutatás minden esetre érdekes lenne.

5. *Makád* (a Csepel-szigeten): hol Mátyás király *nyeregyártó gyarmatot* alapított és a budai oldalról a Duna, s így a sziget alá húzódó sziklába két kutat törtetett, azon kutak egyike, daczára hogy igen jó vizet tartalmaz, bizonyos babonás oknál fogva betakartatott, s melyet a község előljárósága mai nap is vonakodik fölbontatni. Nem lehetlen, hogy ezen mistificációból nem csupán valamely regényes adat merülend föl, hanem valamely tudományos is, ha azon értelmes egyének, kiktől ezen adatokat nyertem, óhaja szerint a megye meghagyásából bontatnék föl a kút, és tétetnék haszonvehetővé.

III. ANYAKÖNYVEK.

Ezekről régészeti tekintetben sokkal nem szolgálhatok, mert a török uralom *előltiek* elpusztultak; legrégebb a tinnyei reform. gyülekezete, mely 1663-tól kezdődik és a lelkészek névjegyzékét tartalmazza, a pátyi régiebb volt, mert 1640-ből származott, de fájdalom nem rég elégett.

A kathol. hiveket a török bitorlás alatt nagyobbreszt vándor-szerzetesek dajkálták, még Mária Terézia alatt is a *trinitariusok* és *kapuczinusok* jártak el a pilisi járási egyházi ténykedésekre, mert a szóban levő falvak mind a budai anya-templomoknak «*filiai*» voltak.

IV. PECSÉTEK.

Pestmegye a 60-as években a falusi pecsétek lenyomatát összegyűjtötte; e tárgyról is csak keveset mondhatok, megjegyezvén röviden a következőket:

1. többnyire ekét és egy nyaláb buzakalászt mutatnak föl címerül a falusi pecsétek;
2. többnyire eme fölirattal bírnak: Sigillum pagi N. N. a megfelelő évszámmal;
3. legrégebb a visegrádi 1697-ből, latin fölirattal, aztán jő a makádi ezen körirattal «*Makád falu pecséti. 1711*».

V. GYŰJTŐK.

a) *Jelentékeny gyűjteménnyel bírók:*

Várady Pátyon, — *Vásárhelyi G. Tinnyén*, — *Takács I. meg Luppa Péter*, Pomázon, — *Ludaics Miklós*, Ráczkéven.

b) *Alábbrendelt gyűjteménnyel ellátva:*

Molenta György (vendégfogadás) Csabán, kinél egy sz. László képével bíró arany is szemlélhető, — *Scholz Ferencz*, jegyző Békás-Megyeren, — *Pintér János*, jegyző Sziget-Szt.-Mártonban, kitől egy ódon velencei tükört olcsó pénzen vásárolhatna meg a n. muzeum. Alig csalódom, midőn azt vélem, hogy a tükör szavojai Jenő herczegnek hajdani ráczkevei palotájából került Sziget-Szent-Mártonba.

VI. A NEMZETI MUZEUMNAK

csupán három — alábbrendelt jelentékű — tárgyat szerezhetem meg, úgymint:

1. Török-Bálinton: egy XVI. századbéli kulcsot, meglehetősen ékes lakatos művet, mely alkalmasint Török Bálint lerombolt várából való.
2. Csobánkán: egy ezüst érmet eme fölirattal: Octo Grossi, Venceslaus II.
3. Pomázon: egy terjedelmes vaslándzsát vagy kelevézt *Luppa Péter* ajándekát, — de figyelmeztetem újból a n. muzeum t. igazgatóságát ez említett 1299-ből származó boldogasszony-szoborra és a szt. Margit oltárképére, melyen az illető szigetbéli ódon templomok *valószínűleg* híven leábrázolvák; végre a tüstént következő VI. cikkben fölhozandó *pomázi* evangeliarumra (incunábulumra) és a szentendrei *pozserovácska* nevű templomban kellőleg nem becsült fa-filigrán ódon pacificaléra!